

Mikor kinyilatkoztatjuk, hogy ezért az igazságos álláspontért rendületlenül fogunk harcolni, át vagyunk hatva attól a szilárd reménytől, hogy a magyar nemzet a saját soraiból olyan hazafiakat állít majd az élre, akiknek meglesz a politikai képességük a haza valódi érdekeinek felismerésére, és nem ellenünk, hanem velünk együtt fognak dolgozni hazánk biztos és boldog jövőjének feléptésén.

F

1905 okt. 31

Mudroň János szlovák nemzetiségi politikus nyílt levele Kristóffy József belügyminiszterhez az 1905. okt. 29-ére hirdetett és betiltott turócszentmártoni szlovák népgyűlés tárgyában¹

Nyílt levél Kristóffy József belügyminiszter Önagyméltóságához

B u d a p e s t e n

A megkülönböztetett tisztelettel alulírott és többen, jó nevüknél és vagyonuknál fogva elismert turócszentmártoni polgárok október 29-ére népgyűlést hívtunk össze a mi kis városunkba. A szolgabírói és alispáni tilalomra Nagyméltóságodhoz fordultam, teljes joggal azt kérve, hogy ez az ügy – legfelső fórumon bár – jogerős és végleges elintézését nyerjen.

Tudtommal az iratokat már e hó 24-én benyújtották a belügyminisztériumba, de nem bízva a megyei expedíció gyorsaságában, ugyanezen a napon délután 3 órakor Nagyméltóságodnak táviratot [is] küldtem, amelyben az egész ügyet, a bejelentéstől kezdve egészen az alispáni határozat elleni fellebbezés indokolásáig röviden előadtam.

Ezért a sürgönyért 16 korona 4 fillért, azaz tizenhat korona négy fillért fizettem, és Nagyméltóságod hogyan intézte el fellebbezésünket?

Sehogy; még válasza sem méltatott bennünket, az egész ügyet hallgatással intézte el.

És miért így, talán megfelel a valóságnak az a hír, amely nálunk kering, hogy Ön a közvéleményre való tekintettel nem engedélyezi Turócszentmártonban a népgyűlést? Nos, azt hiszem, Nagyméltóságod nagyobb számla ennek a közvéleménynek a szemében, mint a mi szerény városkánk. És talán itt a bökkenő?

Nagyméltóságodnak állampolgári illendőséggel híve
Turócszentmártonban, 1905. október 30-án

dr. Mudroň János

G

1905 nov. 5

Bokor József cikke az Egyetértésben: „A szászok és a magyar kultúra”¹

Koronatanút kerestem ama tényállás okainak földerítésére, hogy noha vannak törvényeink, vannak a törvény végrehajtására szolgáló eszközeink, a célba vett eredmény mégis szegényes, majdnem semmi! Talán mondani is fölösleges, hogy a magyar nyelv s a magyar érzelm lassú terjedése forog szóban a nemzetiségi területeken.

Dr. Vértesy Gyula, Szeben vármegye kir. tanfelügyelője s országszerte ismert belletrista, kit külön is aposztrofáltam válaszára, mert ismertem az ügy körüli buzgalmat, azt írja az *Egyetértés*

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Ludové shromaždenia* – A népgyűlések. *Národnie Noviny*, 1905. okt. 31; 128. sz.

¹ A közlemény lelőhelye: *Egyetértés* 1905. nov. 5; 306. sz. – A cikkekre hasonló címmel *Vértesy Gyula* válaszolt a lap nov. 19-i, 320. számában.

múlt hó 28-iki számának tanügyi rovatában, hogy arra a kérdésre, hogy miért nem magyarosodunk, *nagyon egyszerűen és röviden meg lehet felelni azzal*, hogy sem a kormánynak, sem alárendelt közegeinek a legjobb akarat és leglelkesebb hazafiság mellett sem lehetséges a már létező és szerencsétlenül meghozott, nemzeti szempontból valósággal öngyilkossági kísérletnek minősíthető törvények gátoló akadályai miatt a magyarosítás érdekében mindazt megtenni, amit legalább 1868 óta meg kellett volna tennünk. Az 1868. évi nemzetiségi s ugyanazon évi népoktatási törvény oka mindennek. Míg ezeket a törvényeket nem revideáljuk, addig Magyarországból nem lesz Magyarország, ha a fejünk tetejére állunk is!

Az érvelésnek ez a menete alkalmas ugyan arra, hogy az egymást váltó vallás- és közoktatásügyi minisztereket, valamint minisztériumaik belső és külső közegeit a nemzetiségi ügyben a felelősség alól felmentse, s ne marasztaljon el mást, mint „túlzó és ostoba gavallériával hozott törvényeinket”, azonfelül a szászokat, oláhokat s többi nemzetiségi ellenszegülőinket, én mégis azt tartom, hogy az ellentétek ilyen kihegyezésével a kérdés nincs megoldva, okai nincsenek kellőképp megmagyarázva; valamint azt is hiszem, hogy a nevezett törvények, Deák Ferenc és báró Eötvös József stb. alkotásai nem akadályozhatják Magyarországnak Magyarországgá válását, s esetleges revideáltatásuk nem nyitja meg a béke és egyetértés mindenki által óhajtott korszakát.

Ennél a pontnál tehát nem lehet megállni, aminthogy Vértessy sem állt meg, sőt közelebb jutott ahhoz a működési körhöz, ahol ő már csakugyan koronatanú. Elmondja tudniillik, hogy Szeben vármegyében évente mennyi időt fordít segédével iskolalátogatásra, vizsgákra. Majd így folytatja: „Az eredmény mindössze annyi, hogy meggyőződünk róla, hogy tanítják-e az iskolákban a magyar nyelvet kellő óraszámban és kellő eredménnyel, és hogy bírnak-e a tanítók a megkövetelhető magyar nyelvi oktatási képességgel. De hogy az oláh vagy szász tanító, aki bizony lélekben egy sem magyar, hogy az a kötelességszerűleg rárótt feladaton kívül törődik-e a magyarosítás előbbrevitelével, azt csak a jó Isten tudhatja, nem a tanfelügyelő.”

Én pedig azt óhajtanám, hogy a jó Istenen kívül a kir. tanfelügyelő is tudja, hogy mi megy végbe az oláh és szász tanítók lelkében. Annyit okvetlenül megvárunk tőlük, hogy meg ne elégedjenek a főntebbi, az 1879. évi XVIII. tc.-ben foglalt kérdések statisztikájával. Ezt elvégezheti a szolgabíró vagy bármely megbízottja. Én a tanfelügyelő feladatát másként képezem, úgy mint dr. Schneller István, kolozsvári egyetemi tanár, a szász középiskolák hivatalból megbízott látogatója, dolgát felfogta, s az *Egyetértés* október 24-iki számában megírta.

„Mélyebben bepillantottam abba a »konyhába«, s meggyőződtem arról, hogy a szász középiskolák lelkes tanári kara a konyhából bizony nemcsak orvossággal kínálja meg az ifjakat, hanem valóban éltető, az életre, a valláserkölcsei élet és jellem megalakulására nézve erősítő táplálékkal is.”

„Hogy a középiskolákban a magyar nyelv, a magyar kultúra iránt felébred és fokozódik az érdeklődés, arról több évre terjedő tapasztalataim meggyőznek”, mond Schneller ugyanazon a helyen, s mond ebbeli meggyőződése támogatására több bizonyítékot, melyek a koronatanú vallomásának joggal tekinthetők.

Vagy hallgassuk meg *Ferenczy* István nagyszzebeni m. kir. állami főgimnáziumi igazgató tanúságtételét. *Ferenczy* harminc év óta van Nagyszzebenben, s az ottani viszonyokat nemcsak teljesen ismeri, de a kulturális kiegyenlítés munkáját a szászok teljes elismerése mellett végzi, miről a nagyszzebeni természettudományi társulat ötvenéves évfordulóján, az 1902. évben felvett jegyzőkönyv így emlékezik meg: „Ganz besonders berührte die ganze Versammlung der Glückwunsch des Staatsgymnasial-Direktors *Ferenczy*, in welchem er auf die Bedeutung gemeinschaftlicher friedlicher Arbeit aller Bürger für die Entwicklung unseres Vaterlandes hinwies. Die herrlichen und begeisterten Worte fanden lebhaften Wiederhall . . .” A napokban ezt írta nekünk *Ferenczy*:

A szász középiskolák éppen most legkevésbé érdemlik meg a megtámadást, midőn a magyar nyelv és magyar szellem elsajátítására többet tesznek, mint mennyit a törvény követel. Ennek igazolására az itt helyben levő ág. hitv. ev. főgimnázium és főreáliskola viszonyaira kívánok reflektálni, mint melyek előttem legismertebbek az ilyenmű iskolák között, a legtekintélyesebbek és kétségtelenül vezető szerepük van.

Ezen iskolák a törvény által követelt magyar nyelv rendes tanóráin felül már a múlt tanévben behozták a magyar társalgási órákat, melyek megtartására nemcsak saját, a magyar nyelvet teljesen bíró tanáraikat alkalmazták, hanem a nagyszabású m. kir. állami főgimnázium rendes tanárait is. Bizonyosnak vehetjük, hogy hazafias szellemű tanárainkat nem fogadják a maguk körébe, ha lenne, amit elpalástolni akarnának.

Nem hagyható figyelmen kívül azon körülmény sem, hogy ezeken a társalgási órákon, amelyek az előirt tananyag nem feszélyezi a tanárt, különösen lehet hatni a hazafias szellem ébrentartására. Ilyen magyar társalgási óra van hetenként kettő, a gimnázium VII–VIII. és a reáliskola V–VIII. osztályaiban osztályonként.

A magyar nyelv tökéletesebb elsajátítása céljából a jelen tanévvel kezdődőleg a reáliskola I. osztályában az előirt heti 3 óra helyett hetenként 5 órát tartanak. Ezen körülmények az elismerő méltánylást érdemlik meg, és nem arra való, hogy a kíméletlenséget hívják ki.

Az intézetek tanárai között évről évre kevesebb van olyan, ki nem magyar egyetemen nyerte képesítését: ezek tudomással bírnak a magyar tudományos mozgalmakról, bírják a magyar nyelvet, és keresik az érintkezést velünk.

Ezekből az értesítésekből az engesztelékenység lehelete érezhető, melynek nyomára lehetne talán akadni az elemi iskola körében is. És ha a hivatalos életben mindmáig sok merevség és súrlódás mutatkozik az érintkezésben, százszorosán kárpótólna nemzeti érdekeinket a társadalomnak simulékonysága, a fenti tanívallomások után teljesen bizonyosnak vehető kölcsönös megértés és megbecsülés vágya.

A magyar állam anélkül, hogy policiális beavatkozásra gondolna, nagyon megkönnyítheti az egybeolvadás munkáját mindig a magyarság javára. Nemzetiségeink között mindenütt él akárhány magyar földbirtokos, bíró, mérnök, orvos, főigazgató, tanfelügyelő, kiknek hivatalbeli elfoglaltságukon kívül is tagadhatatlan hatása van a környezetre. Mentől műveltebbek és vagyonosabbak, annál nagyobb hatásuk. Az állam minden erőszakoskodás nélkül megtehetné, hogy az ilyen helyekre jellemben és értelemben egyaránt kiváló hivatalnokokat küld, még ha nagyobb dotációval kellene is őket megnyerni. A kiváló ember hamar központjává válik a közéletnek. Ízlését, szokását, példáját utánozzák. Nyilvános szereplése, beszéde, olvasmánya divatot teremt. És ha egy egyesületben, már akár gazdaságiban, akár irodalmiban, maga köré gyűjti polgártársait, köztük a kereskedőket, iparosokat, s ezenfelül az iskola is támogatja kulturális munkáját, beáll a felbomlásnak s az újjáalakulásnak a természetben tapasztalható folyamata.

A napfény, az eső, a levegő, a fagy szemünk láttára elmállasztja a sziklát, s lassanként termőfölddé változtatja. Nemsokára élet indul meg az egykor kopár tetőn, a madár- vagy szélhozta mag megfogon, kicsirázik, kihajt, törzset és koronát hoz és gyökeret ver, s ezzel a sziklarepesztés munkájába dolgozó társnak áll be.

Ez a képe a társadalmi átalakulásnak is. S mert természetes az átalakulás, azért tartós, azért lehet rá számítani. Azt kutatom éppen, s koronatanút is azért kerestem, hogy a szászok közt ennek az átalakulásnak méreteiről tudomást szerezzünk. Ezt meg azért kell megtenni, mert lehet siettetni is a dolgot, ami magára hagyatva, hosszú időnek a szülőtte.